

Березовська Т.В.
(м. Миколаїв)

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Виховання і виховна робота в реаліях сьогодення, попри всю тотальну технократичність і вихолощування духовної складової навчального процесу, набуває значення фундаментальної науково-педагогічної проблеми.

Справа в тому, що в XXI ст. вузькопрофесійна підготовка вже не відповідає вимогам часу. Важливим компонентом професійної освіти стає особиста культура випускника. Вища освіта перестає бути лише професійною, вона стає елементом загальної культури людини.

Моделюючи цілісний образ випускника вищого навчального закладу - „інтелігента”, - вчені висловлюють одноставну думку проте, що людина культури-це вільна, духовна особистість, орієнтована на цілісність світової і національної культури, здатна до творчої самореалізації та адаптації в мінливому соціокультурному середовищі [4,с.23; 5,с.27; 8, с.6].

Загальновідомо, що зміст освіти є відображенням певної доби. В той же час існуюча система вищої освіти багато в чому побудована на культурних домінантах минулого-раціональному погляді на світ, інтелектуалізмі, утилітарності. Відповідна проєкція цих принципів на зміст освіти відсуває на другий план знання про цілісний світ людини і досвід цілісної діяльності. Цивілізаційна однобічність змісту освіти чітко виявляється в її технократичному перевантаженні, трансляції знань відчужено, у формі, позбавленій індивідуальності, у насичуванні змісту знаннями при відсутності суті [11,с.29].

Цивілізаційна однобічність змісту освіти має в своїм підґрунті філософське положення про сучасне зміщення понять „культури” і „цивілізації”, причому друге претендує на поглинання першого. Між тим, зведення культури до цивілізації має негативні наслідки не лише для майбутнього людства в цілому (в чому ми сьогодні маємо змогу переконатися), але й для педагогічної науки і освіти, зокрема. Головна небезпека полягає в тому, що саме технократизм, що виступає як світогляд і спосіб мислення, за словами філософа М.О.Бердяєва, вбиває душу [2,с.176].

Культура є внутрішнім духовним змістом цивілізації, тоді як цивілізація лише матеріальна оболонка культури. В змісті освіти культура знаходить своє відображення в смислах, духовних цінностях, досягненнях філософії, творчості мистецтва; цивілізація-в рівнях технологічного, господарського, соціально-політичного розвитку суспільства.

Аналіз сучасних тенденцій і проблем розвитку вищої освіти показав, що і вітчизняна, і зарубіжна вища школа приділяє особливу увагу вихованню як складової змісту освіти. Високі вимоги пред'являються не лише до професійної виучки спеціаліста практично кожного профілю, але й до його духовно-морального обличчя, ставлення до колег, суспільства та оточуючого середовища [11,с.130].

Під вихованням ми розуміємо діяльність з метою передачі новим поколінням суспільно-історичного досвіду: планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують необхідні умови для її розвитку, підготовки до суспільного життя, трудової діяльності, високої моральності та духовної розвиненості.

Важливим фактором, що сприяє вирішенню виховної мети виступає така інституція, як музей. В силу самої своєї

природи музеї здатні відігравати велику роль в морально-естетичній, історико-патріотичній та екологічній освіті, а також долучати молодь до різноманітних форм соціокультурної творчості.

Отже, завданням даної статті виступає аналіз діяльності та взаємозв'язку музеїв і вищих навчальних закладів, в їх співпраці по освіті і вихованню студентства, а також визначення ролі і місця музейної педагогіки в цьому процесі.

Музеї являють собою поліструктурну конструкцію. Вони інтегрують декілька напрямків людських знань: історію, культуру, мистецтво, соціологію, політологію, економіку та ін. Все це розкриває широкий простір для розширення форм і методів музейної педагогіки. Адже музеї доповнюють і поглиблюють роботу навчальних закладів. Суб'єкт-суб'єктні відносини екскурсовода і відвідувача реалізують навчально-виховні можливості музеїв за допомогою засобів педагогіки на основі взаємотворчості .

Фахова література приділяє достатню увагу музейній педагогіці. Здебільшого це статті загальнотеоретичного напрямку, що розкривають основні засади музейної педагогіки [8; 14,с.14]. Питому вагу в розкритті основних проблем цього напрямку становлять дослідження присвячені музейному вихованню дітей молодшого шкільного віку [1;10;12]. В останнє десятиліття слід відзначити появу статей, присвячених впровадженню музейної педагогіки у вищих навчальних закладах [9].

Наше бачення майбутнього педагогіки полягає в здатності розробити і реалізувати інтегральну систему освіти і виховання людини. Вона повинна органічно поєднувати в собі все конструктивне, що напрацьовано в системі освіти, і в соціально-культурній діяльності, забезпечити задоволення і подальше збагачення духовних інтересів і потреб людини, стимулювати розвиток її творчого потенціалу, включити її в процес засвоєння і відтворення духовних і матеріальних цінностей.

Значна роль в рішенні цього завдання повинна належати музейній педагогіці. Вищий навчальний заклад, спираючись на Державні освітні стандарти, розвиває основи наукового сприйняття оточуючого середовища. Музей, як і інші соціальні інститути, дозволяє закріпити і поглибити наявні знання, перетворити їх у відповідні переконання. Цьому сприяє два принципово важливі фактора.

По-перше, в центрі музейного педагогічного процесу завжди знаходиться оригінал історії і культури. По-друге, тут знаходить втілення феномен єдності інформаційно-логічного та емоційно-образного впливу на розум і почуття відвідувачів. В музеї інформація набуває наочності, образності. Вона активізує візуальне мислення, стає ефективним засобом спадкоємності поколінь і передачі соціального досвіду [5, с.21].

Сучасний світ володіє величезним потенціалом культури. Проте внаслідок нерозривності соціальних механізмів доручення людей до світу прекрасного і недостатньої кількості ефективних методик формування вмінь і навичок жити за законами краси у достатньої кількості людей немає відповідних морально-естетичних орієнтацій і потреб наслідувати культурні традиції.

Кожний музей в своїх стінах здійснює просвітницьку і освітянську функції. Проте, якщо не враховувати діючі на його базі пошуково-творчі об'єднання, гуртки, лекторії та інші стабільні форми залучення різних груп населення, і в першу чергу

молоді, до соціально-культурної діяльності, цей процес загалом носить фрагментарний характер і залишає у відвідувачів музею лише загальне уявлення про побачене. Подолати це протиріччя допомагає музейна педагогіка, що включає людину або соціальну спільноту до педагогічно доцільно організованого процесу комплексного сприйняття цінностей історії і культури, в ході якого відбувається духовний розвиток особи.

Вказуючи на загальні закономірності музейно-педагогічної діяльності, теоретик і практик музейної педагогіки Б.А. Столяров разом з тим підкреслює, що в рамках єдиних принципів музейної педагогіки слід відрізняти методику впливу на відвідувачів різного віку, різного ступеню підготовленості до засвоєння цінностей історії і культури, а головне специфіку музеїв різних типів [12, с.58]. Сприйняття зразків природничого середовища в геологічному музеї, програмних документів різноманітних партій в історичному музеї або живописних творів в художньому музеї будуються за різними законами психології, і це визначає необхідність поруч з урахуванням загально педагогічної складової і принципу міждисциплінарності диференціювати музейно-педагогічну діяльність по профільній специфіці музеїв.

Становлення системи навчально-виховної діяльності та її прагнення вийти за межі навчального закладу, і розвиток музейної педагогіки призвели до інтеграції традиційно-екскурсійних та інноваційно-інтегративних форм осягнення цінностей історії і культури. Утвердив себе поліхудожній, міждисциплінарний характер доручення молодих відвідувачів до світу культури і соціально-культурної творчості.

Цілком природно, що музейне середовище будується з урахуванням особливостей сучасного музею, в якому створюється унікальна предметно-просторове середовище, проводиться постійний діалог з безцінними шедеврами минулого і сьогодення, де забезпечується максимальна відкритість, доступність і свобода вибору змісту і форми спілкування з цінностями історії і культури.

Музейна педагогіка йде за загальнолюдськими закономірностями і реалізує їх в умовах музею. Проте не можна не побачити її принципових відмінностей від дидактики та інших розділів сучасної педагогіки.

Музейна педагогіка-це педагогіка відкритого середовища. Вона не обмежена стінами музею і найбільш ефективно виявляє себе в умовах співдружності навчального закладу і музею, єдності культурно-дозвільних і навчальних закладів, створення педагогічно доцільно організованого культурного простору.

Державна національна програма „Освіта” визначила стратегію розвитку освіти в Україні, пріоритетні напрямки та шляхи „створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації [6,45].

Якщо розглядати це положення не під декларативним, а під суто емпіричним кутом зору, то ми побачимо, що для вирішення поставленої мети, звернення до музейної педагогіки є не лише важливим, але й необхідним компонентом її досягнення. Таким чином, роль і значення музейної педагогіки в навчально-виховному процесі неодмінно зростає. Бо саме музей зберігає культурне багатство, яке має особливу властивість: вступаючи у взаємодію з сьогодинішнім людським світом, воно надає духовних сил, збагачує та насичує життєві інтереси і помисли різних груп населення, сприяє появі нової мотивації соціально значимої діяльності.

Як вже зазначалося, сьогодні важливо якомога повніше використовувати культурний потенціал музею у справі виховання молоді. Звичайно, скептики можуть заперечити, адже молоді має змогу отримати будь-яку інформацію в лічені секунди. Проте здоровий глузд підказує, що все це повинно мати альтернативу, тобто не віртуальну реальність, а цілком реальну. Молода особа на сенсорному рівні повинна мати змогу взаємодіяти з артефактами, відчувати їхню енергетику. І при цьому отримувати необхідну інформацію. Тут і стає в пригоді музейна педагогіка.

Розглянемо проблему взаємодії вищого навчального закладу і музею. Мова йде про взаємодоповнення зазначених інститутів. Загальновідомим приводом для критики сучасної освіти є ізолюваність змісту окремих предметів, відсутність між предметної інтеграції. В найближчому майбутньому навройд чи відмовляться від предметного навчання. Між тим, при відвіданні музею, людина потрапляє в особливий цілісний світ, присвячений певній події. Музейні експонати були створені багатьма творцями, і кожний з них зробив свій внесок, реалізуючи при цьому певну ідею. Адже ще видатний російський філософ М.Ф.Федоров вважав, що головний зміст перебування в музеї полягає у сприйнятті зниклих, але залишивши після себе слід душ творців, в зіткненні з ними і створенні особливої соборності [13, с.111].

Таким чином, потрапивши до музею відвідувач може вступити до діалогу, емоційного контакту з різними, паралельно існуючими в одному просторі світами. Це світ самої ідеї музею та її цілісного втілення, світи-мікрокосми його творців, світи матеріалів, що лягли в основу експозиції, світи окремих музейних предметів (їх ідеї, історії, створення, автори). На відміну від предметних курсів вищої школи, де оточуючий світ подається студентам „препарованим” і поділений на окремі предмети, музей являє собою особливу цілісність, що розкриває певну ідею [3, с.12].

Проте важко розкрити ідею цілісної картини світу протягом одного, єдиного відвідування музею. До деякої міри музей-це втілення цілісного результату диференційованого на окремі предмети навчання. І в навчанні є сенс розкривати цю ідею послідовно, на прикладі одного або кількох музеїв. Це можна робити систематизовано, при вивченні як гуманітарних, так і фахових предметів у вищих навчальних закладах, зокрема у вищому аграрному навчальному закладі.

Транслюючи накопичений людством за багато століть свого існування духовний досвід, музей визнає за кожною добою право на власне бачення світу, право на діалог з сучасною культурою. Культурне середовище сучасного музею-це не лише світоглядний простір, де людина виступає у ролі спостерігача моральних та інших колізій минулого, але й живий, мінливий простір, що має велику силу інформаційного та емоційного впливу.

З одного боку, музей виступає як засіб адаптації людини до культурного середовища, як психологічний притулок в швидко мінливому світі, як фактор стабільності і збереження вічних цінностей історії і культури. З другого-це місце духовно насиченого спілкування з культурним середовищем, що стимулює моральний та естетичний розвиток особистості.

Отже, музей і музейна педагогіка здатні збагатити будь-яку вербальну інформацію педагога, зробити сам процес освіти предметним, наочним, відчутним. Музей здатен наповнити духовним змістом особистість, бо володіє потужним виховним потенціалом.. Тож, роль і значення музейної педагогіки в системі навчально-виховної діяльності у вищому навчальному закладі є не лише важливою, але й такою, що потребує свого застосування, а також подальшої розробки і дослідження.

Список використаних джерел і літератури

- 1.Артемов Е.Г. Музейно-педагогическая технология / Е.Г.Артемов. –СПб.,1999. –230с.
2. Бердяев Н.А. Смысл творчества / Н.А.Бердяев - М.:Изд.:Правда»,1989. –290с.
3. Березовська Т.В. Постмодерніські методи дослідження в сучасному музеї / Т.В.Березовська // Музей в ХХІ сторіччі. Збірник наукових праць. –Херсон,2000. –С.24-26.
4. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Науково-методичний посібник / І.Д.Бех – К.:ІЗМН,1998.
5. Борисенко П.О. Педагогічна майстерність / П.О.Борисенко. –К.: Вища школа. –350с.
6. Закон України „Про освіту”//Виховна робота в закладах освіти України: Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій.-Вип.2.-К.:ІЗМН,1998.

7. Курс лекцій та практичних занять «Філософія для життя» // www.youtube.com/watch?v=drhs
8. Музейна педагогіка в науковій освіті // <https://academia.gov.ua/uploads/2020/12>
9. Музейна педагогіка—проблеми, сьогодення, перспективи // pmu.in.ua/museum_pedagogik/
10. Нагорський Н.В. Музей как открытая педагогическая система / Н.В.Нагорский // Педагогика.-2005.-№4. –С.45-49.
11. Роганова М.В. Культурологічні основи педагогічної освіти / М.В.Роганова // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2018. –№ 6 (87) –С.127-132.
12. Столяров Б.А. Музей в контексте модернізації отечественного образования /Б.А.Столяров // Вестник Северо-Западного отделения РАО.-Вып.8. –СПб.,2003. –С.45-49.
13. Федоров Н.Ф. Философия общего дела / Н.Ф.Федоров.-М.: «Современник»,1989. –Т.2. –320с.
14. Юрєнева Т.Ю. Музей в мировой культуре /Т.Ю.Юрєнева. – М.:Юнит,2003.-120 с.

Гайдай О.М.
(м. Миколаїв)

АУДІВІЗУАЛЬНА ТА ЦИФРОВА РЕВОЛЮЦІЯ В МУЗЕЄЗНАВСТВІ

Поширення COVID-19 завдало серйозного удару по туристичній галузі, сфері мистецтва та розваг. Не стали винятком музеї, галереї та виставкові комплекси. В умовах, коли люди будуть з острахом ставитися до відвідування громадських місць, виникає питання про перспективи музейної галузі. Однак на допомогу можуть прийти сучасні технології.

Серед них – мобільні пристрої: сьогодні мобільним телефоном користуються 5,22 мільярда осіб - 66,6% світового населення. Із січня 2020 року кількість унікальних мобільних користувачів виросло на 1,8% (93 мільйони), в той час як загальна кількість мобільних підключень збільшилася на 72 мільйони (0,9%) і досягла 8,02 мільярда до початку 2021 року.

Станом на початок 2021 року інтернетом користуються 4,66 мільярда людей у всьому світі, що на 316 мільйонів (7,3%) більше, ніж в минулому році. Рівень проникнення становить 59,5%. Однак COVID-19 значно вплинув на збір даних про кількість користувачів інтернету, тому фактичні цифри можуть бути вище.

Ще одним напрямком розвитку музеїв є соціальні мережі. У світі налічується 4,20 мільярда активних користувачів. За останні 12 місяців ця цифра зросла на 490 мільйонів, що означає зростання більш ніж на 13% щороку. У 2021 році ними користується 53,6% населення світу; за рік зареєструвалося майже півмільярда нових користувачів [3].

Інформаційні технології широко використовуються в усіх сферах діяльності музею (обліково-фондовій, науковій, експозиційно-виставковій, реставраційній, видавничій). Сучасні технології при роботі з колекціями дозволяють уникнути багаторазового дублювання однакової інформації, спотворення інформації, складності внесення змін, неефективного пошуку, малу доступність для користувачів, складність здійснення міжмузейного обміну колекціями, складність інтеграції.

Перераховані вище недоліки принципово непереборні в рамках традиційної технології, що склалася ще в кінці XIX століття і базується на принципах німецької школи, тобто на ручній обробці паперових документів – книг, журналів, карток. Основною метою використання ІТ в музеї є вдосконалення управління його діяльністю. Ретроконверсія – це спеціальна промислова технологія перетворення в електронний вигляд даних з різних документів. Її суть у тому, що вихідні дані (книги надходження, картки, наукові паспорти, списки тощо), скануються і переводяться в електронний вигляд і надалі зберігаються у вигляді файлів. Потім до роботи приступають оператори-професіонали, які за спеціальними методиками переводять дані з електронних копій в запису повільного стандартного опису спеціалізованої бази даних.

Використання баз даних, що містять тільки текст, давно вже не задовольняє користувачів музейних АІС. Електронне (або по-іншому – цифрове) зображення (далі – ЦЗ) музейного предмета на екрані монітора стало необхідною принадлежністю інформаційної системи про музейні колекції.

Електронні зображення на відміну від вербального опису дають зоровий образ об'єкта і тому можуть бути досить ефективно використані практично у всіх сферах музейної діяльності:

1. Обліково-депозитарна робота. У музейних фахівців з'являється можливість не тільки працювати з текстами, а й оперативно переглядати зображення окремих предметів або відеоряд з метою отримання загального уявлення про нього. Це може знадобитися при ідентифікації предмета, при передачі його на виставку або в інший музей, а також в екстремальних ситуаціях (наприклад, у разі викрадення). Створення так званих «охоронних банків даних» базується на використанні електронних зображень. З їх допомогою можна змінити і спростити процес проведення музеєм експертизи і забезпечити накопичення образотворчого матеріалу, одержуваного при експертизі. Використання електронних зображень дозволить також мати реальне уявлення про процеси старіння і всі зміни, що відбуваються з кожним конкретним пам'ятником, документуючи їх.

2. Наукова робота фондівих відділів, реставраційних підрозділів музею. ЦЗ можуть бути корисні при проведенні різних досліджень, які потребують перегляду і аналізу зображень (наприклад, аналіз відеоряду, що відображає стану предмета на різних стадіях його реставрації, зіставлення рентгенограм, знімків у інфрачервоному випромінюванні та ін.).

3. Використання ЦЗ значно розширює можливості ведення реставраційної документації за рахунок збільшення зорової інформативності, робить більш простим і впорядкованим сам процес зберігання матеріалу, забезпечує практично миттєвий доступ до структурованих архівів цифрових зображень.

4. Експозиційно-виставкова діяльність. Цифрове зображення широко використовуються при попередньому виборі образотворчого матеріалу для експозиції і виставок, моделювання експозиційних приміщень і «розвішування» експонатів та ін.

5. Сфери популяризації та освіти, рекламної та комерційної діяльності. Застосування ЦЗ дозволяє створювати навчальні, науково-популярні, розважальні програми для використання в лекційній роботі, роботі з дитячими групами і групами, для індивідуальних користувачів [4, с. 135].

Перераховані приклади аж ніяк не охоплюють усіх можливих сфер застосування електронних зображень і носять ілюстративний характер.

Для отримання цифрового зображення в музеях використовуються сканери (планшетний, слайд-сканер, планетарний, протяжний, ручний, барабанний) і цифрові фотокамери (початкового рівня, аматорські, напівпрофесійні і професійні). Тут важливо, що музейний працівник хоче отримати: картинку для подання в Інтернет, віньєтку розміром 3x5 см, репродукцію в каталозі або альбомі, банер розміром 2x3 м або зображення, що відображають послідовність реставра-